

HOOFDSTUK 0

Inleiding: van een diverse klasgroep een krachtige leeromgeving maken

Dit boek wil (toekomstige) leerkrachten uit het basisonderwijs, het secundair onderwijs, het hoger onderwijs en het volwassenenonderwijs uit Vlaanderen en Nederland een antwoord bieden op de vraag “hoe je van een diverse klasgroep een krachtige leeromgeving maakt”.

Vanaf 1996 werk ik aan een overkoepelend opleidingsonderdeel in de lerarenopleiding met als titel “*doelgerichte communicatie en taakgericht werken met groepen in het onderwijs*”. Na een aantal jaren als cursusboek enkel voor mijn studenten en bijscholingen voor leraren, bleek er veel interesse voor deze problematiek voor het hele gamma van leraren in Vlaanderen en Nederland. We hebben er dan een eerste boek over geschreven bedoeld voor het hele lerarenkorps (Dekeyser en Vercluyte, 2003). De klemtoon lag toen op de rol van de leraar als begeleider van een groep en hoe die op “*een methodisch verantwoorde manier kan omgaan met zijn klasgroep*”. Klasmanagement werd als titel gebruikt omdat we een kader hadden ontwikkeld voor dagelijks klasmanagement met acht onderdelen die nog steeds stand houden. En waarbij preventief werken de sleutel was.

In 2015 was dit werk dringend aan herziening toe omdat we enerzijds veel meer inhoud wilden toevoegen en anderzijds recent onderzoek in verband met leren nieuwe elementen opleverde en ook de TALIS-studie uit 2014 nieuwe inzichten bijbracht (Dekeyser, 2015). De cruciale vraag werd “*hoe maken we van een klasgroep een krachtige leeromgeving?*”. Het antwoord op deze vraag was cruciaal omdat uit onderzoek naar effectiviteit van leraren bleek dat zowel didactische als organisatorische factoren de kwaliteit van leren en onderwijzen bepalen. Didactische factoren betreffen de doelen die men met het onderwijs nastreeft, de gekozen leerstof, de didactische werkvormen, de gebruikte leermiddelen en de wijze van evalueren. De organisatorische factoren hebben te maken met het klasmanagement, wat verwijst naar het creëren van de noodzakelijke voorwaarden voor individuen en groepen om de beoogde leeruitkomsten mogelijk te maken. De wijze waarop een klas of leergroep wordt georganiseerd, bepaalt immers onrechtstreeks de leereffecten. Uit de omvattende reviewstudie van Wang, Haertel en Walberg (1993) blijkt dat van de 228 onderzochte variabelen, klasmanagement het grootste effect heeft

op de prestaties van leerlingen. Walberg en Paik (2000) concluderen dat effectieve klasmanagementstrategieën cruciaal zijn voor de vorderingen die leerlingen maken. De eerste resultaten van de Teaching And Learning International Survey (TALIS) (Edubron, 2014) geven aan dat leraren drie vierde van hun lestijd aan lesgeven besteden en gemiddeld 13% aan ordehandhaving. Tegelijkertijd rapporteert één derde van de leraren problemen met het disciplinair klimaat in de klas. 30% van de leraren meent dat er veel storend lawaai is in de klas en dat zij redelijk lang moeten wachten voordat de leerlingen rustig worden wanneer de les begint. Dat goed werken met de groep niet evident is, blijkt onder andere uit het overzicht van problemen van beginnende leerkrachten. In zijn reviewstudie gaf Veenman (1984) een samenvatting van 83 onderzoeken rond de voornaamste problemen bij starters.

De 24 meest genoemde problemen voor beginnende leerkrachten waren meer dan 30 jaar geleden de volgende:

- orde
- motiveren van de leerlingen
- omgaan met verschillen tussen leerlingen
- beoordelen van leerprestaties
- relatie met de ouders
- organiseren van de klas
- te weinig/gebreekte leermiddelen
- omgaan met individuele probleemleerlingen
- taakbelasting resulterend in tijdgebrek
- relatie met collega's
- plannen van lessen en schooldagen
- beheersen van verschillende didactische vaardigheden
- bekendheid van schoolregels en gebruiken
- vaststellen van de beginsituatie van de leerlingen
- gebrekkige vakkennis en achtergrondinformatie
- administratieve belasting
- relatie met de directie
- gebrekkige uitrusting van de school
- onderwijzen van achterblijvers
- omgaan met culturele en sociale minderheden
- gebruik van leerboeken en curriculummaterialen
- gebrek aan vrije tijd
- onvoldoende opvang en steun; faalangst (door gebrek aan feedback)
- overvolle klassen

Uit recentere studies bleek dat dezelfde bekommernissen nog steeds door leraren werden gemeld (Van Looy, 2000; Janssens, 2006; Watzke, 2007).

De complexiteit van een klasorganisatie is groot. Er zijn vele aspecten die een rol spelen en er is geen enkelvoudig antwoord te geven op de vraag hoe men op een juiste manier met de klas moet omgaan. Daarom dient elke leraar grondig inzicht te verwerven in de klas als omgeving, met daaraan gekoppeld de vaardigheid om deze omgeving te beïnvloeden in de richting van de gestelde doelen.

Inmiddels leggen we naast de beide voorgaande elementen de klemtoon ook op *diversiteit, segregatie en polarisatie*. In augustus 2017 kwam de analyse van de resultaten van het PISA 2015-onderzoek in Vlaanderen en in de Federatie Wallonië-Brussel uit in opdracht van de Koning Boudewijnstichting, waaruit blijkt dat het onderwijs zijn rol als sociale lift niet vervuld (Danhier en Jacobs, 2017, p. 7). De samenvatting van dit onderzoek geeft volgende vernietigende realiteit voor het onderwijs (gebaseerd op p. 9):

- Het prestatieverschil tussen de sterkste en de zwakste leerlingen komt overeen met het equivalent van meer dan acht leerjaren.
- De invloed van de sociaaleconomische achtergrond blijft ontzettend groot: ons onderwijssysteem behoort tot de minst gelijke in de democratische landen.
- De uiteenlopende prestaties tussen leerlingen met een migratieachtergrond en de anderen blijven eveneens groot. Hoewel een groot deel van dit verschil vertaald wordt door het sociaaleconomische niveau van de gezinnen en de taal die thuis wordt gesproken, kan het niet worden herleid tot die redenen. Ons onderwijs slaagt er niet in om leerlingen met een migratieachtergrond op hetzelfde prestatieniveau te tillen als de andere leerlingen.
- Andere landen zoals Canada, Finland, Denemarken en Noorwegen tonen aan dat effectiviteit en gelijke kansen verenigbaar zijn!

Ondertussen introduceert Vertovec (2007) het begrip superdiversiteit en geeft Geldof (2013, p. 27-28) er een duidelijke omschrijving van: enerzijds gaat het over een kwantitatief verschil vanuit de sterke toename van het aantal mensen met een migratieachtergrond (en dus ook in onze scholen en klassen) en anderzijds over de groeiende diversiteit binnen de diversiteit wat zowel zorgt voor diversiteit tussen groepen en gemeenschappen als binnen deze groepen en gemeenschappen. Het onderwijssysteem zal zich op termijn moeten aanpassen aan deze complexe, superdiverse realiteit, maar dat blijkt een zeer inert proces te zijn. Maar ondertussen zit deze realiteit in onze klassen. Daarom zal ik in dit boek werken met de betekenis van diversiteit binnen dit klasgebeuren, niet door het toevoegen van een apart hoofdstuk over diversiteit maar als een filter van diversiteit die zich over elk onderdeel van klasmanagement legt.

Ik blijf in dit boek dus volgende vijf grote onderdelen behandelen om leraren voor zichzelf een antwoord te laten geven op de vraag hoe je een krachtige leeromgeving creëert vanuit een diverse klasgroep:

1. Klasmanagement: beter voorkomen dan genezen
2. Communicatie: get the basics right
3. Groepsdynamica: gras groeit ook niet door er aan te trekken

4. Leerkrachtenteams: You never walk alone of je kan het niet alleen
5. Een krachtige leeromgeving: investeren in de klasgroep

Het boek start echter met een hoofdstuk over het leren en ontwikkelen van interpersoonlijke vaardigheden. Het hebben van de juiste inzichten is natuurlijk een goed begin, maar voor het creëren van een krachtige leeromgeving heb je ook de juiste vaardigheden nodig. Een multiculturele klas of een diverse klasgroep doet immers een groter beroep op de interpersoonlijke vaardigheden van de leraar.

Tot slot wil ik als schrijver een handleiding bij het lezen meegeven. Ik heb dit boek geschreven als dromer en denker (zie verder Kolb in hoofdstuk 1), wat betekent dat eerst de vier veeleer theoretische hoofdstukken (2 – 3 – 4 – 5) aan bod komen en dat ik eindig met de toepassing in hoofdstuk 6. Lezers die ook hoog scoren op dromen en denken lezen het boek zoals het geschreven is en gaan dan de praktijk in. Wie hoog scoren op beslissen en doen beginnen desgewenst bij hoofdstuk 6 en proberen dit uit in de praktijk. Nadien kunnen ze dan op zoek gaan naar de redenen van succes of mislukking in de eerste hoofdstukken. We hopen dat je als lezer je eigen leerproces kan sturen aan de hand van dit ‘leer’boek.